



JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 11.10.2022
Published/Yayınlanma 30.11.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Memişoğlu, H. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine göre demokrasi eğitimi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(89), 2345-2358.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3345>



Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU

<https://orcid.org/0000-0003-3987-8454>

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Bolu / TÜRKİYE

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEMOKRASİ EĞİTİMİ¹

DEMOCRACY EDUCATION ACCORDING TO THE VIEWS OF PRESERVICE SOCIAL STUDIES TEACHERS

ÖZET

Demokrasi eğitimi, bireylerin demokratik davranışları yaşantıları yoluyla kazanmalarını içeren bir süreçtir. İnsan hak ve özgürlüklerini bilen, benimseyen, demokratik değerlere saygılı olan ve savunan etkin bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesinde nitel araştırma modeli, olgu bilim deseni kullanılarak veriler toplanmış ve verilerin analizinde betimsel analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu sosyal bilgiler öğretmenliği 4. sınıfta öğrenim gören 40 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adayları; demokrasi eğitiminin etkin vatandaşlar yetiştirmek; demokratik toplumun gelişimi ve devamlılığı için önemli olduğunu; eğitimin daha çok bilgi düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları demokrasi eğitiminde verilen bilgilerin uygulama eksikliği nedeniyle yaşama geçirilememesi, kavramların tam olarak somutlaştırılmaması, demokratik ortamın sınıfta oluşturulmaması gibi birçok sorunu vurgulamışlardır. Sorunlara çözüm önerileri olarak; derslerde uygulamaya geçilmesi, etkinliklerin artırılması, yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesi, demokrasi eğitimine yönelik hizmet içi eğitimlerin verilmesini belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi eğitimi, sosyal bilgiler, öğretmen adayı.

ABSTRACT

Democracy education is a process in which individuals acquire democratic behaviors through their experiences. It aims to raise active individuals who know and adopt human rights and freedoms, who respect and defend democratic values. Social Studies is the only lesson that focuses directly on citizenship education. Studies are the only lesson that focuses directly on citizenship education. The purpose of this study is to reveal the views of preservice Social Studies teachers on democracy education. The views of preservice Social Studies teachers have been determined using a qualitative research model, case study design, and data collection and the data have been analyzed using a descriptive analysis technique. The working group of the study consists of 40 preservice teachers receiving education in the 4th grade of Social Studies teaching. In order to acquire the data, a semi-structured interview form prepared by the researcher has been used. Social studies teacher candidates; educating active citizens of democracy education; is important for the development and continuity of a democratic society; stated that education is more at the level of knowledge. Pre-service teachers emphasized many problems such as the fact that the information given in democratic education could not be put into practice due to the lack of practice, the concepts were not fully embodied, and the democratic environment was not created in the classroom. As solutions to problems; It was stated that implementation in the courses, increasing the activities, diversifying the methods and techniques, and giving in-service training for democracy education.

Keywords: Democracy education, social studies, preservice teacher.

¹ Bu çalışma, 7.Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Demokrasi, “halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şekli” olarak tanımlanır. Bireylerin sahip olduğu hak ve hürriyetlerini kullanmasına imkân tanıyan bir yönetim şeklidir (Doğan, 2001). Demokrasi, iktidarın halk tarafından doğrudan ya da özgür bir seçim sistemi içinde seçilmiş temsilcileri aracılığıyla kullanıldığı bir yönetimdir (Karaman–Kepenekçi, 2008).

Demokrasinin bireylere tanıtılması, içselleştirilmesi, bilinçli vatandaşlar yetiştirmek planlı bir demokrasi eğitimi ile gerçekleştirilebilir. Lister (1982)’e göre demokrasi eğitimi, bireylerin demokratik davranışları yaşayarak öğrenmelerini içeren bir süreçtir (Oğuzkan, 1981). Bu süreç içerisinde bireylere demokrasi eğitimi toplum ve devlet tarafından verilir. Devlet, bireylere maddi ve manevi yardımlar yaparak, kitle iletişim araçlarını demokratik anlayışa göre düzenleyerek, her vatandaşa eğitim hakkı tanıyarak rollerini yerine getirir (Büyükkaragöz ve Kesici, 1998).

Demokrasi eğitimi; bireyleri insan hak ve özgürlüklerini bilen, benimseyen, saygı duyan ve savunan “etkin yurttaşlar” haline getirmeyi hedefler (Gözütök, 2007). Ayrıca yetki ve sorumluluklarının sınırlarını bilen, topluma karşı sorumluluklarını yapan vatandaşlar yetiştirmek de diğer bir amacıdır. Demokrasi eğitiminde vatandaşların yasalara saygılı olması ve hakları kadar görevlerini de bilmesi amaçlanmaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1998). Demokrasi eğitimi dersinin okutulmasının diğer nedeni; öğrencilere demokratik değerlerin önemini kavratmak, kendilerinin ve başkalarının yaşamına saygı duymalarını sağlamak, hayatın her alanında demokratik insan haklarına ait değerlere uygun davranışları kazandırmaktır (Kondu ve Sakar, 2013).

Demokrasi eğitiminin gerçekleşmesi ve demokrasinin toplumda iyi bir şekilde işleyebilmesi için; devlet, okul ve aile üç önemli kurum olarak belirleyici rol oynar. Bu üç kurumda egemen olan değerlerin birbirlerini desteklemesi ile demokrasi bir yaşam biçimi olarak topluma yerleşebilir. Bu nedenle okullarda, demokratik bir ortamın oluşturulması, demokratik değerlerle yönetilmesi ve demokratik bir eğitimin öğrencilere sunulması önemlidir (Karakütük, 2001).

Okulun demokrasiye katkısı konusunda yapılan birçok uygulama, bunun farklı boyutlarda olabileceğini göstermektedir. Bu boyutları üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi, okul eğitim programının içeriği olarak demokrasi; ikincisi, sınıf içinde demokrasi ve üçüncüsü ise, okul kültürünün bir bütün olarak demokratik değerlerin yaşandığı ve demokrasinin temel ilkelerinin yaşama geçirildiği bir ortam olarak düzenlenmesidir (Doğanay ve Sarı, 2004). Demokratik okul ortamının oluşturulmasında; öğrenci ve öğretmenlerin okul ve sınıf yönetiminde kendilerini ilgilendiren kararlara katılımının sağlanması ve hoşgörü, sevgi, saygıya dayalı çift yönlü iletişim kurulması önemli iki koşuldur (Kepenekçi, 2003).

Demokratik bireylerin yetişebilmesi için en büyük sorumluluk okullarda olduğuna göre; okulların öğrencilere demokrasinin niteliklerini ve değerlerini aktarabilmesi gerekmektedir. Bunun için de öncelikle kendi yapısının demokratik bir seviyede olması gerekmektedir. Okulda bulunan öğrenci, okul, veli arasındaki ilişkiler istenilen demokratik bir normda olmalıdır (Atasoy, 1997). Okulun en önemli görevlerinden biri, öğrencilerin demokratik bir toplumun gereği olan; akılcı, hoşgörülü, özgür düşünebilen, sorgulayabilen, insan haklarına saygılı, sorumluluklarının bilincinde olan, başka kişilere de saygılı olan yurttaşlar olarak yetiştirmelerini sağlamaktır (Kondu ve Sakar, 2013).

Okulun işlevinin yanı sıra, öğretmenin tutum ve davranışları da demokrasi eğitiminde önemlidir. Öğretmen demokrasiyi yaşayarak öğrenmeleri sağlamak için öğrencileri desteklemelidir. Öğrencilerin sınıftaki etkinlikleri paylaşımlarına izin vermeli; onlara nasıl davranacaklarını söylemek yerine kendi düşüncelerini oluşturma fırsatı sağlamalı, Kendi kararlarını vermeleri için olanak tanımalı; öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarmaları, geliştirmeleri ve yararlanmaları için olanaklar sunmalı; sınıf içi ve dışı etkinliklerde öğrenci katılımını sağlayarak onları grupça çalışmalara özendirilmelidir (Ertürk, 1993).

Ders dışı etkinliklerin demokrasi eğitiminde önemli bir yeri bulunmaktadır. Ders dışı etkinlikler geziler, spor karşılaşmaları, oyunlar, toplantılar, seminerler, eğitsel kol çalışmaları, yayın çalışmaları, gönüllü çalışmalar gibi birçok faaliyetten oluşur (Ersoy, 2007). Ders dışı etkinlikler sayesinde öğrenci seçme ve seçilmenin önemini kavrayarak, uygulama fırsatı bulur. Ders dışı etkinliklerde öğrencilerin yetenekleri ve ilgileri dikkate alınarak yapılmalıdır. Görev dağılımı oylama ile yapıldığından, öğrencide sorumluluk bilincini de geliştirir (Kıncal, 2002).

Okullarda demokrasi eğitiminin önemli bir unsuru da, okul meclisi çalışmalarıdır. Okul meclisi çalışmaları, öğrencilerin düşüncelerini dile getirmede en etkili yollarından biridir. Öğrenciler okul meclisi çalışmalarında fikirlerini ifade etme şansını buldukları gibi, liderlik fırsatı da verildiğinden okul yaşantılarına yapıcı katkılar sağlayabilir (Gainor, 2001). Öğrenci meclislerinin oluşturulma amacı; öğrencilerin okul yönetimine ve gelecekteki siyasal yaşama katılımlarını teşvik etmek, saygı gördüklerini ve fikirlerine önem verildiğini hissettirmektir (Tezgel, 2006). Okul meclisleri öğrencilerin kendi yeteneklerini keşfetmesi, görüşlerine önem verilmesi; eşitlik, arkadaşlık, hoşgörü içinde yaşamayı öğrenmesi; din ve vicdan hürriyetinin olduğunu anlaması, okulda hakların adil bir şekilde dağıtıldığını görmesi açısından da önemlidir (Metin, 2006).

Öğrencilere demokrasi kültürünün kazandırılması için okulda yapılması gereken hususlar şunlardır: Okulda bulunan yönetici-öğretmen-öğrenci-personelin karşılıklı saygı, tolerans ve açık görüşlülüğe teşvik edilmesi, eşit fırsatlar tanınması; okul ve ders dışı etkinliklerin planlanması ve alınacak kararlarda öğrenci katılımının sağlanması; okulda demokratik ortamı sağlayacak uygulamaların artırılması, öğrencilerin aktif katılımının destekleyecek öğretim yöntem ve tekniklerinin çeşitlendirilerek kullanılmasının teşvik edilmesidir (Kıncal, 2002).

Demokrasi eğitimi, ortaokullarda Sosyal bilgiler dersi ile verilmektedir. Sosyal bilgiler dersi ile disiplinler arası bir anlayış çerçevesinde öğrenciye demokratik değerler ve ilkeler kazandırılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarına göre; toplumsal değerlere bağlı, demokrasi ve insan haklarını benimsemiş, etkin, eleştiren, katılımcı, analiz edebilen bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Sosyal bilgilerin amaçları arasında, demokratik toplumu oluşturacak etkin bireylerin, dört hedef beceriye sahip olması gerekmektedir: Bilgi edinebilme, bilgiyi kullanabilme, uygun tutum ve değer geliştirme, toplumda aktif rol alabilmeleridir (Güven, 2009). Demokrasi ile ilgili bu bilgi ve beceriler Sosyal bilgiler öğretim programında gösterilen kazanımlar ve özellikle “etkin vatandaşlık” öğrenme alanı ile verilmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programında vatandaşlık yetkinlikleri çerçevesinde “Bireyleri toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlığına dayalı medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmak” ifadesi yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Demokrasi eğitimi ile ilgili araştırmalara bakıldığında; demokrasi kavramsal çerçeve (Erdem ve Eğmir, 2020); öğretmen görüşlerine ilişkin nitel ve nicel çalışmalar (Göney, 2021; Nasırcı, 2016; Toraman ve Gözütok, 2014; Yağan, 2010; Aydeniz, 2009; Hürfikir, 2004; Sağlam, 2000); ortaokul öğrencilerinin tutum ve görüşleri (Kılınç, 2013; Toraman, 2012; Baştürk, 2011; Ural ve Sağlam, 2011; Yoğurtcu, 2010; Toper, 2007; Gürbüz, 2006), okul meclisleri ve bazı uygulamaların demokrasi eğitimine katkıları (Gündüz, 2016; Genç ve Güner, 2011); vatandaşlık ve demokrasi dersi programının değerlendirilmesi ve öğretmen görüşleri (Kılınç, 2013; Kondu ve Sakar, 2013; Gömleksiz ve Akyıldız, 2012; Toraman, 2012; Göz, 2010; Aydeniz, 2009; Keleşoğlu, 2008; Başaran, 2007; Yiğittir, 2007; Gürbüz, 2006; Candan, 2006; Arıkan, 2002; Sağlam, 2000;); vatandaşlık ve insan hakları ders kitaplarının incelenmesi (Çelikkaya, 2013; Ünal 2012; Türker, 1999) şeklindedir. Çalışmalara bakıldığında; sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik çalışmanın olmadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitimini verecek olan öğretmen adaylarının demokrasi eğitimine ilişkin görüşleri önem arz etmektedir.

Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının,

1. Sosyal Bilgiler dersi açısından demokrasi eğitiminin önemine,
2. Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi eğitimine yönelik yapılan uygulamalara,
3. Sosyal Bilgiler dersinde etkili demokrasi eğitimine,
4. Demokrasi eğitimindeki sorunlara,
5. Demokrasi eğitimindeki sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma modeli kullanılarak veriler toplanmıştır. Nitel araştırma, nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma modelidir. Bu yöntemin en önemli katkısı, araştırılan konuyu, ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya olanak vermesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmada nitel araştırma modelinin tercih edilmesinin nedeni, öğretmen adaylarının demokrasi eğitimi konusunda oluşturdukları anlam ve kavramlarını tespit ederek, onların görüşlerini detaylı bir şekilde elde etmeye uygun olmasıdır. Böylece öğretmen adaylarının içsel dünyalarına girilip, kendi yaşadıklarının ne anlam ifade ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitimine ilişkin görüşlerini değerlendirebilmek için nitel araştırma modellerinden olgubilim yöntemi kullanılmıştır. Olgubilim araştırma yönteminin amacı, bireylerin bir kavram veya olguya ilişkin olarak algılarını, yaşantılarını ortaya çıkarmaktır. Verilerden elde edilen bulgular betimsel bir anlatım çerçevesinde sunulur, yorumlanır ve alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 40 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden biri olan, ölçüt örneklem yöntemine göre öğretmen adayları belirlenmiştir. Amaçlı örneklem yöntemi, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak sağlar (Patton, 2014).

Ölçüt örneklem de ise önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu doğrultuda araştırmacı tarafından, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının (1) 4. sınıfta öğrenim görüyor olmaları (2) Demokrasi eğitimi ile bağlantılı dersleri almış olmaları (3) Okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması derslerini almış olmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Katılımcıların 4. sınıf öğretmen adayları arasından seçilmesinin nedeni; demokrasi eğitimine yönelik alan ve seçmeli dersleri almış olmalarından dolayı gerekli bilgi birikimine sahip olunacağı ve okul deneyimi- öğretmenlik uygulaması derslerini alarak, okullarda konu ile ilgili olarak gözlem ve deneyimlerinin bulunacağı için daha güvenilir bilgi alınacağı düşünülmüştür. Tablo 1’de katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri

Cinsiyet	f	Sınıf düzeyi
Kadın	20	4
Erkek	20	4
Toplam	40	

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme ile verilerin toplanması, çalışma grubunun deneyimleri, duyguları ve algılarını ortaya koymada kullanılan önemli bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile hazırlanan sorulara verilen cevaplarla katılımcıların algıladığı dünyayı kendi düşünceleriyle anlatması sağlanmaktadır (Merriam, 2013). Görüşme formuyla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, demokrasi eğitimine ilişkin görüşleri toplanarak, değerlendirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu sorularının oluşturulmasında ilgili alan yazın dikkate alınmıştır. Sorular 3 alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Uzmanların görüşleri doğrultusunda düzenlemeler yapılmış ve 8 öğretmen adayı ile ön uygulama yapılmıştır. Uygulamadan elde edilen sonuçlar ile görüşme formu şekillendirilerek, uygulamaya geçilmiştir.

Araştırma için hazırlanan görüşme formu, kişisel bilgiler ve konu ile ilgili soruların yer aldığı iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme formunda 5 soru bulunmaktadır. Görüşme formundaki sorular; demokrasi eğitiminin önemi, sosyal bilgiler derslerinde demokrasi eğitimine yönelik yapılan çalışmalar, sosyal bilgiler dersinde etkili demokrasi eğitimine yönelik yapılması gerekenler, demokrasi eğitiminde karşılaşılan sorunlar (ders- okul- toplum), demokrasi eğitimi sorunlarına ilişkin çözüm önerilerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Veri toplama aracı öğretmen adaylarına verilmeden önce

araştırmanın amacı ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Öğretmen adayları görüşme formlarında bulunan açık uçlu soruları 20-30 dk. süreyle cevaplandırmışlardır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde elde edilen bulguların düzenlenmiş bir şekilde yorumlayarak okuyucuya sunmak amaçlanmaktadır. Öncelikle veriler betimlenir, yorumlar yapılarak neden sonuç ilişkilerine ulaşılır (Huberman ve Miles, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Öğretmen adaylarının görüşleri analiz edilerek kodlama yapılmış, temalar oluşturulmuştur. Öğretmen adaylarının görüşlerini yansıtarak geçerliliği artırmak için doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Araştırma bulguları, oluşturulan ana temalar ve alt temalar doğrultusunda sunulmuştur.

Güvenirlik araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliğidir. Dış güvenilirlik, araştırma sonuçlarının benzer ortamda aynı şekilde elde edilmesi; iç güvenilirlik ise, başka araştırmaların aynı verileri kullanarak aynı sonuçlara ulaşip ulaşmayacağı ile belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu amaçla, iki farklı araştırmacı tarafından araştırma sürecinde benzer işlemler yapılarak, veriler bağımsız olarak kodlanmıştır. Araştırmacı ve diğer araştırmacı tarafından yapılmış olan iki farklı kodlama karşılaştırılarak temalara ulaşılmıştır. Bu şekilde yapılan veri analizinin güvenilirliği; Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Huberman ve Miles, 1994). Hesaplamalar sonucunda güvenilirlik % 91 olarak bulunmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitiminin önemine ilişkin görüşleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokrasi Eğitiminin Sosyal Bilgiler Dersi Açısından Öneme İlişkin Görüşleri

Demokrasi Eğitiminin Önemi	f
Etkin vatandaş yetiştirmek açısından	29
Bilinçli- sorgulayan- karar veren bireyler yetiştirmek	20
Toplumsal sorunların çözümü	10
Demokratik bir toplumun gelişimi ve devamlılığı	9
Toplumsal değerleri kazandırma	9
Topluma uyum sağlama	7
Sosyal bilgilerin konuları içinde olduğundan	6
Demokratik yaşamı öğrenmeler açısından	6
Öğrencilerde demokratik tutum geliştirme	5
Toplumsal birlik beraberliği sağlamak açısından	5
Türk Milli eğitiminin genel amaçları açısından	4
Ülke yönetimini tanımak açısından	4
Toplam	114

Tablo 2’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine bakıldığında; vatandaşlık, birey, ders, toplum açısından önemi vurgulanmaktadır. Görüşlere göre demokrasi eğitiminin etkin vatandaş yetiştirmek ve bilinçli, sorgulayan, karar veren bireyler yetiştirmek ve demokratik tutum geliştirmek açısından önemli olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları şunlardır:

Demokrasi eğitimi öğrencilerin bilinçli, sorgulayan, düşünen, etkin kararlar verebilen, doğruyu yanlış ayırt eden bireyler olabilmeleri için sosyal bilgiler dersi açısından önemlidir. Karar verirken demokrasinin getirdiği sorgulama yeteneği karşımıza çıkıyor. Birey düşünme becerileri eleştirel düşünme kazandırılarak doğru kararlar vermeleri, kararlara saygı duyması sağlanır. Sosyal bilgilerin en önemli amacı etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Bu da ancak demokrasi eğitimi ile gerçekleşir (Ö.2). Sosyal Bilgiler öğrencinin tutumunu etkileyen bir ders olduğu için öğrencilerin demokratik yaşamı öğrenmeleri, hayatlarının bir parçası haline getirmek, demokrasiyi bir dünya görüşü olarak hayat tarzı olarak kabul etmelerini sağlamak için bu eğitim gereklidir (Ö.14). Etkin vatandaşlık ancak demokrasi eğitimi ile gerçekleşebilir. Öğrencilerde demokratik tutumu yerleştirmek, hayatlarının bir parçası haline getirmek, yaşam tarzı olarak görmeleri açısından önemlidir (Ö.4).

Demokrasi eğitiminin demokratik değerlerin kazandırılması açısından önemli olduğunu vurgulayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

Demokrasi eğitimi sayesinde adalet, özgürlük, eşitlik, saygı, uzlaşma, empati gibi birçok değer kazandırılır. Bu değerlerin kazandırılması açısından önemlidir (Ö.7). Sosyal bilgiler dersinde demokrasi bağlamında eşitlik, adalet, özgürlük, farklılıklara saygı gibi değerler kazandırma amaçlanır (Ö.23)..

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine göre, demokrasi eğitimi sosyal bilgiler konuları içinde olduğu ve milli eğitimin amaçlarına ulaşmak açısından önemli olduğu belirtilmiştir:

Sosyal bilgilerin konuları ve Türk milli eğitiminin amaçları içinde yer aldığı için demokrasi konularının öğretimi önemlidir (Ö.4). Türk milli eğitiminin genel amaçları içinde demokrasi önemlidir. Dersin konuları arasında ve programın amaçları arasında demokrasi, demokrasinin özellikleri, tarihsel gelişimi gibi konuları yer aldığı için demokrasi eğitiminin verilmesi önemlidir(Ö.19).

Demokrasi eğitiminin toplum açısından öneminde; toplumsal sorunların çözümünü, demokratik toplumun gelişimi ve devamlılığını sağlama, toplumsal değerleri kazandırma, topluma uyum sağlama, birlik beraberliği sağlamayı vurgulayan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

Demokratik bir toplumun gelişimi ve devamlılığı açısından önemlidir. Çağdaş uygarlık seviyesine çıkabilmek için sosyal bilgiler dersinin içinde etkili demokrasi eğitimi verilir (Ö.21). Demokrasiyi benimsemiş bir toplum olarak demokrasinin özellikleri sosyal bilgiler dersi ile tanıtılır. Bu demokratik bir toplumun gelişimi ve devamlılığı açısından önemlidir. Öğrencilerde demokratik tutumu kazandırmak toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak açısından önem arz etmektedir (Ö.10). Sosyal Bilgilerde dersi toplumsal konuların hemen hemen hepsini içeren bir yapıya sahiptir. Toplumsal sorunların çözümü sosyal bilgiler dersinde etkili bir demokrasi eğitimi ile gerçekleşir. Toplumsal sorunlar adalet, eşitlik, hoşgörü, farklılıklara saygı gibi değerlerin kazandırılmasıyla çözümlenebilir (Ö.19).

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde demokrasi eğitimine yönelik yapılan uygulamalara ilişkin görüşleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Demokrasi Eğitimine Yönelik Yapılanlara İlişkin Görüşleri

Demokrasi Eğitimine Yönelik Yapılan Uygulamalar	f
Bilgi düzeyi	
Kavram öğretimi (Hak –özgürlük- sorumluluk-anayasa...)	32
Demokrasinin tarihsel gelişimi	19
Yönetim biçimleri	13
Başkanlık secimi –okul meclisi çalışmaları	11
Değerler eğitimi ile ilgili çalışma (empati-farklılıklara saygı-hoşgörü- sevgi)	7
Etkinlikler	5
Toplam	87

Tablo 3'e göre sosyal bilgiler öğretmen adayları demokrasi eğitimine yönelik olarak çok bilgi düzeyi üzerinde durulduğunu belirtmişlerdir. Özellikle kavram öğretimi, demokrasinin tarihsel gelişimi, yönetim biçimleri gibi konular üzerinde durulduğu vurgulanmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine göre demokrasi öğretiminde bilgi düzeyi üzerinde daha fazla durulduğu belirtilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerinden bazıları şunlardır:

Sosyal Bilgiler dersinde demokrasinin bilgi düzeyi üzerinde durulmaktadır. Daha çok kavram öğretimi üzerinde durulduğunu görüyorum. Sorumluluk, hak, anayasa... gibi. Yönetim biçimlerinden bahsediliyor (Ö.3). Demokrasi konularında ve eğitiminde hoşgörü, eşitlik, adalet, sorumluluk gibi değerler ve kavramlar üzerinde durulduğu yani bilgi düzeyinin ağır bastığını gözlemledim (Ö.15). Okullarda demokrasinin bilgi düzeyi özellikle kavramlar üzerinde durulmakta (Ö.22). Sosyal Bilgiler dersinde daha çok hak, özgürlük, sorumluluk, anayasa, hukuk gibi kavramlar üzerinde durulmakta olup, demokrasinin tarihsel gelişimi insan hakları evrensel beyannamesi ve 15 Temmuz hakkında bilgi verilmektedir (Ö.17). Anayasa, hak ve sorumluluk kavramları üzerinde durularak daha fazla bilgi düzeyine önem verildiği görülmektedir. Demokrasinin serüveni kısa bir şekilde verilmektedir (Ö.34).

Öğretmen adayları bazı okullarda okul meclisi çalışmalarına önem verildiğini vurgulamaktadır. Okul meclisi çalışmaları demokrasi eğitimi açısından önemlidir. Okul meclisi çalışmaları ile ilgili belirtilen görüşlerden bazıları:

Uygulamaya gittiğim okulda okul meclisi çalışması yapıldığını gördüm. Bu tür uygulamalar demokrasi eğitimi açısından önemlidir (Ö.27). Birkaç sınıfta sınıf başkanlığı seçimi yapıldığını gördüm. Diğer sınıflarda yapılmadı (Ö.13).

Demokrasi eğitiminde değerler eğitiminin verilmesi de önemlidir. Okullarda değerler eğitimine yer verildiğini belirten görüşlerden bazıları:

Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik, barış, hoşgörü, uzlaşma, saygı... gibi değerlere yer verilmektedir. Bu değerlerin etkili vatandaşlıkta demokrasinin gelişiminde önemli rol oynamaktadır (Ö.7). Sosyal Bilgiler dersinde değerler konuların içinde işlenmekte, çeşitli etkinliklerle açıklanmaktadır. Değerler demokrasi eğitiminin bir parçasıdır (Ö. 21).

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler dersinde etkili demokrasi eğitimine yönelik görüşleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Demokrasi Eğitimine Yönelik Görüşleri

Etkili Demokrasi Eğitimi için Yapılması Gerekenler	f
Sınıf içi demokratik tutum geliştirme	21
Uygulamaların artırılması (sınıf içi ve okul dışı çalışmalar)	20
Seçim çalışmaları	17
Tartışma kültürünün öğretilmesi	10
Model olma	9
Yöntem-teknik-etkinlik çeşitliliğinin artırılması	9
Demokrasinin karşılaştırmalı olarak örneklerle verilmesi	8
Sınıf anayasası oluşturma	7
Değerler eğitimine önem verilmesi	7
Beceri eğitimi	5
Güncel konuların işlenmesi	5
Öğrenci aktif katılımının sağlanması	5
Ana ders olması	4
Seçmeli ders olması	3

Tablo 4'e göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının etkili demokrasi eğitimine yönelik olarak görüşlerine bakıldığında; sınıf içi demokratik tutum geliştirilmesi, uygulamalar ve seçim çalışmaları en fazla belirtilen görüşler olmuştur.

Öğretmen adaylarının demokrasi eğitiminde yapılması gerekenlere yönelik görüşlerinde yer alan sınıf içi demokratik tutum ve tartışma kültürü oluşturmaya yönelik görüşlerinden bazıları:

Öğretmenler sınıf içinde demokratik bir ortam oluşturarak, tartışma kültürünü öğretmeyi hedefleyip, örnek olarak öğretim yapılmalıdır. Öğrencilerin el kaldırarak söz almaları, farklı fikirlere saygı göstermesi, dinlemesi gibi. Örnek olma derken öğrencisine söz hakkı tanıyan, farklılıklara ve görüşlere saygı gösteren bir modelden bahsediyorum (Ö.4). Öğrencilere söz hakkı verme, derse katılımı demokratik bir ortam oluşturularak sağlanmalıdır (Ö.25). Dersin işlenişi sırasında demokratik tutum, söz hakkı verme, tartışma kültürü kazandırmaya dikkat edilmelidir (Ö.22) şeklindedir.

Uygulamaların, seçim çalışmalarının artırılmasına yönelik görüşlere bakıldığında:

Başkanlık, öğrenci temsilcisi seçimi gibi okulda uygulanabilecek uygulamalar yapılmalı ve okul meclisi çalışmalarına önem verilerek, uygulanmalıdır (Ö.5). Sınıf başkanlığı, eğitsel kollara öğrenci seçimi gibi uygulamalara önem verilmeli ve artırılmalıdır (Ö.13). Okul başkan seçimi, eğitsel kulüplere öğrenci seçimi, okul meclisi çalışmaları önemsenmeli (Ö.25).

Sosyal Bilgiler dersinde yöntem ve tekniklerin derslerde çeşitlendirilmesine yönelik görüşleri şu şekildedir:

Etkinlik, yöntem, teknik ve uygulama çeşitliliği artırılmalıdır. Örneğin; dilekçe yazma, kompozisyon, afiş, beyin fırtınası, münazara, görüş geliştirme, drama, hikaye tamamlama, gazete-dergi oluşturma...(Ö 17). Bilgi düzeyinin yanı sıra sınıf içi ve dışı uygulamalar artırılmalıdır. Sosyal projeler oluşturulmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarına ziyaretler olabilir

(Ö.36). *Eğitsel oyunlar kullanılmalıdır. Okul dışı çalışmalar çeşitli kurum veya kuruluşlara ziyaretler yapılabilir (Ö.28). Sosyal bilgiler dersinde öncelikle farklı yöntem teknikler uygulanmalıdır. Tiyatro, drama, proje, beyin fırtınası, münazara, panel, sempozyum gibi çeşitli teknikler uygulanmalıdır (Ö.5).*

Demokrasi eğitiminde beceri, değerler eğitimine ve güncel konulara yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultudaki yönelik görüşler ise;

Öğrencilerde demokrasi eğitiminde beceri ve değerler eğitimi de yer verilmelidir. Özellikle eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme üzerinde durulmalıdır. Değerler eğitimi demokrasi eğitiminde önemlidir. Farklılıklara saygı, uzlaşma, eşitlik, adalet...gibi kavramlar üzerinde durulmalıdır (Ö.12). Düşünme becerilerinin öğretiminde özellikle eleştirel düşünme, karar verme becerilerine yönelik etkinlikler güncel konulara yer verilerek yapılmalıdır. Demokrasi gündemdeki konu örnekleriyle pekiştirilebilir (Ö. 9). şeklindedir.

Demokrasi eğitimi dersinin ana veya seçmeli ders olarak Sosyal bilgilerden ayrı bir ders olarak işlenmesi gerektiğine yönelik görüşlerden bazıları:

Demokrasi eğitimi dersi ana derslerden biri olmalıdır Ayrı bir ders olarak verildiğinde konular daha ayrıntılı işlenebilir (Ö.37). Demokrasi eğitimi dersi Sosyal bilgiler dersinin dışında seçmeli veya zorunlu bir ders olarak verilirse öğrenciler açısından faydalı olur. Konular daha uygulamalı işlenebilir (Ö.8) şeklindedir.

3.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitimindeki sorunlara ilişkin görüşleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokrasi Eğitimindeki Sorunlara İlişkin Görüşleri

Demokrasi Eğitiminde Sorunlar	f
Yaşama geçirilmemesi	16
Uygulamaların eksik olması	14
Kavramların tam somutlaştırılmaması	12
Değerlerin tam olarak kazandırılmaması	10
Etkinliklerin az olması	10
Demokrasinin çok boyutlu açıklanmaması	8
Tartışma kültürünün öğretilmemesi	8
Önyargılar	8
Okullarda demokratik ortam hazırlanmaması	7
Aileden kaynaklanan sorunlar	7
Derslerin öğretmen merkezli işlenmesi	7
Bilgi eksikliği	6
Demokrasi eğitimi dersinin olmaması	6
Sınıfların kalabalık olması	6
Toplumsal bilinç düzeyindeki yetersizlik	6
Toplumla ilgili sorunlar	6

Tablo 5'e göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitiminde karşılaşılan sorunlar da en fazla görüş; verilen bilgilerin yaşama geçirilememesi, okullarda uygulama azlığı, kavramların tam olarak somutlaştırılmaması olmuştur.

Demokrasi eğitimine yönelik sorunlar ders ve öğretmen açısından bakıldığında; öğretmenlerin öğrencilere yeterince söz hakkı vermemesi, öğrencilerin aktif kılınması, sınıfta demokratik ortam oluşturmaması, sınıfların kalabalık olması, kavramların somutlaştırılmaması, sosyal bilgiler dersi konularından bağımsız olarak zorunlu veya seçmeli ders olarak verilmemesi, bazı konuların öğretmen ve öğrenci tarafından politik bir anlam yüklemesi, konuların öğretmen merkezli işlenmesi şeklinde sıralanabilir. Bu sorunlara yönelik görüşler;

Sınıfların kalabalık olması demokrasi eğitiminin uygulamaya yönelik olarak tam verilememesine neden olmaktadır. Ders içi ve okul dışı uygulamaların az olması. Bu nedenle yaşama geçirilememektedir (Ö.38). Sınıflar genel olarak çok kalabalık. Dersler genellikle öğretmen merkezli işlenmektedir. Öğretmen merkezli bir eğitim sisteminde demokrasinin gelişimi pek mümkün olmamaktadır. Dersler bazı konular kavramlar öğrenciye soyut gelmektedir. Bu kavramlar somutlaştırılmıyor (Ö.8). Derste öğrencilere çok fazla söz hakkı, kendini ifade etme imkanının verilmemesi, tartışma kültürünün oluşturulmaması. Kavramların tam olarak öğretilmemesi, kavram yanlışları, okulda ve derslerde uygulama yapılmaması

(Ö.25). *Derslerde uygulama yapılmadığı için yaşama geçirilmemektedir. Sadece bilgi aktarımı yapılmaktadır. Çocuklara toplumda örnek oluşturmadan onlardan demokratik davranış göstermelerini bekleyemeyiz (Ö.21). Derslerde bilgi düzeyinde demokrasiden bahsedilmesine rağmen, uygulama aşamasında pek etkili bir eğitim veremiyoruz (Ö.32).Derslerde demokrasi ile ilgili kavramlar soyut kalmaktadır. Öğretmen ve öğrenci tarafından demokrasi eğitimi ile bağlantılı bazı güncel konulara politik olarak farklı anlamlar yüklenebileceği çekincesi ile değinilmemektedir Demokrasi eğitimi seçmeli veya zorunlu ders olarak ayrı verilmediği için kapsamlı bir şekilde işlenememektedir (Ö.14).*

Okul açısından sorunlar; demokratik ortamın oluşturulmaması, okul meclisi ve eğitsel kol çalışmalarına yeterli önemin verilmemesi şeklinde görüş belirtilmiştir. Bu görüşlere bakıldığında;

Okulda demokratik bir okul kültürünün oluşturulamaması. Uygulamalarda okul meclisi çalışmalarına yeterince önem verilmediği gördüm (Ö.18.). Okullarda demokratik bir okul kültürü olmalı. Demokratik ortamın tam olarak oluşturulmadığı görülmektedir (Ö.16). Okul meclisi ve eğitsel kol çalışmaları önem verilmemesi (Ö.33). şeklindedir.

Demokrasi eğitimi çevre, aile ve toplumunda etkilediği, bu açıdan da sorunların bulunduğu belirtilmiştir. Görüşlere göre belirtilen sorunlar; Hoşgörü eksikliği, tartışma kültürü eksikliği, eğitim eksikliği, siyasetin etkin olması, aile ve çevre faktörleri, önyargılar, ekonomik faktörler, bilinç düzeyinde eksiklik, liyakatın olmaması gibi. Belirtilen görüşlerden bazıları şunlardır:

Önyargıların fazla olması, farklı bakış açılarına karşı saygı ve hoşgörünün bulunmaması, toplumda demokratik bilinç düzeyinin yetersizliği gibi sorunlar bulunmaktadır. Ayrıca, aile-çevre-ekonomi kaynaklı sorunlar da görülmektedir (Ö.6) Toplum içinde önyargılar, fikirlere saygıdaki eksiklikler, siyasetin etkin olması, liyakatın olmaması (Ö.17). Tartışma ve eleştiri kültürünün zayıf olmasından dolayı farklı düşünce ve fikirlere saygı duyulmamaktadır (Ö.21). Toplumda önyargıların olması, düşünceleri ifade edememe, kalıplaşmış düşüncelerin bulunması, toplumsal önyargılar farklı düşünceler saygı duyulmaması en önde gelen sorunlardır (Ö.35).

3.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının demokrasi eğitimindeki sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokrasi Eğitimindeki Sorunlara Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Görüşleri

Çözüm Önerileri	f
Uygulama sürecine geçilmesi	17
Etkinliklerin artırılması	15
Yöntem ve tekniklerinin çeşitlendirilmesi	15
Soyut kavramların somutlaştırılması	11
Demokratik ortam oluşturma (sınıf ve okul)	10
Demokrasi eğitimi dersi (her sınıf düzeyinde)	10
Öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilmesi	10
Tartışma kültürü oluşturulmalı	6
Değerler eğitimine önem verilmeli	6
Karşılaştırmalı ve örnekli demokrasi eğitimi	7
Toplumun bilinçlendirilmesi	7
Öğretmenlerin model davranışlarda bulunması	7

Tablo 6'ya göre demokrasi eğitiminde görülen sorunlara yönelik çözüm önerileri olarak en fazla; derslerde uygulamaya geçilmesi, etkinliklerin artırılması, yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesidir. Bu görüşlerden bazıları:

Demokrasi eğitimi, uygulamaları sınıfta, okulda, toplumda yani hayatımızın her alanında faaliyete geçirilmelidir. Okullarda etkinlikler, uygulamalar artırılmalıdır. Video, drama, münazara, konferanslar yapılarak, çeşitli teknikler kullanılabilir. Uygulamaya yönelik çalışmaların arttırılmama durumunda konuların kavranması ve içselleştirilmesi zor olacaktır (Ö.39). Öğrenci görerek ve yaşayarak öğrenebilir. Bu nedenle uygulamalara daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Etkinlikler sınıflarda az yapılmaktadır (Ö.15). Yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesi gerekiyor (Geziler, kurum- kuruluşlara, tiyatro, seminer, film, sempozyum, görüş geliştirme, beyin fırtınası, gazete çıkarma). Sadece sunuş yöntemi kullanılıyor. Tartışma yöntemleri kullanılmalı (Ö.11). Artık uygulama sürecine geçilmeli. Okullardaki

meclis çalışmaları, eğitsel kol seçimleri, sivil toplum kuruluşları ile çalışmalar, farkındalık veya sosyal projeler arttırılmalıdır (Ö.14).

Sosyal bilgiler öğretmen adayları, öğretmenlere demokrasi eğitimine yönelik hizmet içi eğitimlerin verilmesini önermektedir. Demokrasi eğitiminde yapılacak farklı uygulama, etkinlik, oyun, yöntem-teknikleri bu eğitimlerde alabileceklerini belirtmişlerdir.

Öğretmenlere hizmet içi seminerler verilerek farklı yöntem ve tekniklerle demokrasi eğitimi nasıl verilebilir çalıştaylar düzenlenmelidir (Ö.29).

Ayrıca, demokrasi eğitiminde kavramların somutlaştırılması ve değerler eğitimi üzerinde etkin bir şekilde durulması gerektiği önerilmiştir.

Kavramlar ve değerler üzerinde (saygı, hoşgörü, özgürlük, eşitlik, uzlaşma, sorumluluk....) sıkça durulmalıdır. Bu değerler demokrasi eğitimi açısından önemlidir (Ö.2). Demokrasi eğitimi sadece bilgi düzeyinde verilmemeli, somutlaştırılmalıdır. Çok örnek verilmelidir. Güncel konulardan örnekler, gazete veya haberlerden örnekler sunulmalıdır (Ö.15).

Öğretmen adayları okul ve sınıfta demokratik ortamın oluşturulması gerektiğini ve öğretmenin model davranışlar göstermesinin sorunların çözümünde bir öneri olarak sunmuşlardır:

Öğretmen model olmalıdır. Demokratik tutum sergilemelidir. Öğrenciler öğretmenin her davranışını gözlediği için örnek davranışlar göstermek önemlidir (Ö.12). Sınıfta demokratik bir ortam oluşturulması, öğrencilere demokratik davranışlar göstermek bir çözüm önerisi olabilir (Ö.36).

Sosyal bilgiler öğretmen adayları demokrasi eğitiminin Sosyal bilgiler dersinin yanı sıra ayrı bir ders saatinde zorunlu veya seçmeli olarak işlenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Demokrasi eğitimi dersi zorunlu derslerden biri olmalıdır. Bu şekilde uygulama yapılabilir ve konular daha ayrıntılı ve etkin işlenebilir (Ö.38). Demokrasi eğitimi seçmeli veya zorunlu ders olarak verilmelidir. Böylece daha ayrıntılı işlenebilir. Uygulamaya daha fazla imkan tanınabilir (Ö.7). Demokrasi eğitiminde ailelerin ve toplumun bilinçlendirilmesi önemlidir. Toplum bilinçlendirilmelidir. Toplumda demokrasinin ne demek olduğu öğretilmesi için okullarda da çalışmalar yapılmalıdır (Ö.6).

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Sosyal bilgiler öğretmen adayları; demokrasi eğitiminin bilinçli- sorgulayan- karar verebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek; demokratik toplumun gelişimi ve devamlılığı; birlik beraberliğin sağlanması, demokratik tutum geliştirme ve demokratik değerlerin kazandırılması açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Öğretmen ve öğrenci görüşlerinin alındığı çeşitli araştırmalarda; demokrasi eğitimi dersinin önemli ve gerekli bir eğitim olduğu vurgulanarak, araştırma sonuçlarını desteklediği görülmektedir. Çalışmalarda, öğrencilerin hak ve özgürlükler; görev ve sorumluluklar; seçimlere katılma, sorun çözme, düşünceleri paylaşma, hak arama gibi konularda kazanımlar edindikleri ayrıca; sevgi, saygı, yardımlaşma, duyarlılık, hoşgörü gibi demokratik değerlerin ve becerilerin öğretildiği için önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bulandere, 2014; Kılınç, 2013; Özdemir, 2017; Aydeniz, 2009; Hürfikir, 2004). Öğretmen görüşlerine göre; demokrasi eğitiminin verilme nedenleri; demokrasi bilincinin gelişmesi, demokrasi kültürünün uygulanması, vatandaşlık bilincini geliştirme, hak ve sorumlulukların farkına varma, fikirlere saygı duyma, ülkesine ve milli değerlere bağlılık kazandırma (Kondu ve Sakar, 2013). Göney (2021) tarafından yapılan araştırmada ise; demokrasinin amaçları ve içeriğinin kazandırılması açısından eğitimin önemli olduğu belirtilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından; demokrasi eğitiminin daha çok bilgi düzeyinde (kavramlar, demokrasinin tarihsel gelişimi, yönetim biçimleri) veri vurgulanmaktadır. Okul meclisi çalışmalarının yapıldığı ve değerler eğitimi üzerinde durulduğu belirtilmiştir. Öğretmen görüşlerine yapılan çalışma sonuçları bulguları destekler niteliktedir. Öğretmenler; öğrencilere demokratik bilgi, tutum, davranış ve değerlerin kazandırıldığını belirtmiştir. Derste en çok tercih ettikleri yöntemlerin anlatım, soru-cevap, örnek olay, tartışma, grup çalışması ile bilgi verildiğini vurgulamışlardır. Demokratik tutum ve davranışlar ve değerler eğitimine yönelik etkinlikler düzenlediklerini belirtmişlerdir. Düzenlenen etkinlikler türlerinin seçimler, eğitsel kol ve sınıf başkanlığı seçimleri, münazara gibi bazı çalışmalar olduğu görülmüştür. Ayrıca, demokrasi eğitimine okul meclisleri projesinin önemli katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Gündüz, 2016; Hürfikir, 2004).

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının etkili demokrasi eğitiminin olması için yapılması gerekenlere yönelik görüşlere göre; sınıf içi demokratik tutum geliştirilmesi, uygulamaların ve seçim çalışmalarının artırılması, tartışma kültürü oluşturulması, yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesine, beceri ve değerler eğitimine de yer verilmesi gerektiğine, dersin seçmeli veya zorunlu ders haline mutlaka getirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Öğretmen adaylarının demokrasi eğitimine yönelik sorunlara ilişkin görüşlerine bakıldığında; verilen bilgilerin uygulama eksikliği nedeniyle yaşama geçirilememesi, kavramların tam olarak somutlaştırılmaması, öğretmenlerin öğrencilere yeterince söz hakkı vermemesi, öğrencilerin aktif kılınması, sınıfta demokratik ortam oluşturulmaması, sınıfların kalabalık olması, ayrı veya seçmeli ders olarak verilmemesi, bazı konuların öğretmen ve öğrenci tarafından politik bir anlam yüklemesi, konuların öğretmen merkezli işlenmesi; okul açısından demokratik ortamın oluşturulmaması, okul meclisi ve eğitsel kol çalışmalarına yeterli önemin verilmemesi şeklindedir. Demokrasi eğitimini çevre, aile ve toplumunda etkilediği, bu açıdan da sorunların bulunduğu belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarını yapılan çeşitli çalışmalar desteklemektedir. Metin (2006) tarafından yapılan çalışmada, demokratik tutum ve insan hakları bilincine ulaşmada; okulların halen istenilen seviyede demokratik ortam sağlayamadığı, derste uygulanan yöntem tekniklerin öğretmenler tarafından verimli şekilde uygulanmadığı tespit etmiştir. Öğretmen görüşlerine ilişkin çalışmalarda; konuların ve kavramların soyut olması, uygulamaya aktarılamadığı için konuların içselleştirilmediği, demokrasi ile ilgili yanlış algılamaların bulunduğu, eğitim eksikliği bulunduğu, süre yetersizliği, etkinliklerin yaşamla ilişkilendirilmemesi, demokrasi eğitiminde kullanılan yöntem tekniklerin yeterli olmadığı, ezberle dayalı ders işlenmesi şeklinde sorunlar vurgulanmaktadır (Şahin, 2021; Göney, 2021; Nasırcı, 2016; Aydeniz, 2009; Okutan, 2010; Kılınç, 2013; Toraman, 2012; Başaran, 2007; Toper, 2007; Can, 2005; Hürfikir, 2004).

Ortaokul öğrencileri ile yapılan çalışmada ise, demokrasi eğitiminde ders işleniş, konuların yaşamla ilişkilendirmesinde sorunlar olduğunu belirtilmiştir (Toraman ve Gözütok, 2014). Öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanamaması, ders için gerekli materyalin sunulmaması, sınıfların kalabalık olması, konuya uygun farklı etkin yöntem ve tekniklerin kullanılmaması, gezi okul dışı faaliyetlere yer verilmemesi, uygulamaya geçirilmemesi, ailelerde öğrencilere derste kazandırılmaya çalışılan davranışlarla çelişme gibi sorunlar vurgulanmıştır (Candan, 2006).

Sosyal bilgiler öğretmen adayları demokrasi eğitiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri olarak en fazla; derslerde uygulamaya geçilmesi, etkinliklerin artırılması, yöntem ve tekniklerin çeşitlendirilmesi, öğretmenlere demokrasi eğitimine yönelik hizmet içi eğitimlerin verilmesini önermektedir. Öğretmen adayları okul ve sınıfta demokratik ortamın oluşturulması gerektiğini ve öğretmenin model davranışlar göstermesinin sorunların çözümünde bir öneri olarak sunmuşlardır. Sosyal bilgiler öğretmen adayları demokrasi eğitiminin Sosyal bilgiler dersinin yanı sıra; ayrı bir ders saatinde zorunlu veya seçmeli olarak işlenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Araştırma sonuçlarını, yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular desteklemektedir. Okulda ve sınıfta demokratik bir havanın oluşturulması, tartışma ortamı oluşturulması, öğrencilerin düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerinin sağlanması ve öğretmenlere demokrasi eğitimine yönelik hizmet içi eğitim verilmesi şeklinde öneriler sunulmaktadır (Gömleksiz ve Akyıldız, 2012; Sağlam, 2000; Candan, 2006).

Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre yapılan çalışmalarda; demokrasi eğitimine yönelik etkinliklerin hayatla ilişkilendirilmesi, günlük yaşamdan örnekler verilmesi, uygulamaya dönük etkinliklerin yapılması, kavramların somutlaştırılması, okul dışı etkinliklere yer verilmesi, aile ile okulun işbirliği içinde olması, haftalık ders saatinin artırılması, seçmeli veya zorunlu ders olması önerilerde bulunulmuştur (Göney, 2021; Bulandere, 2014; Kılınç, 2013; Aydeniz, 2009; Sağlam, 2000; Gürbüz, 2006).

Araştırma sonucuna göre sosyal bilgiler dersinde, demokrasi eğitiminin etkililiği sağlamak için; uygulama ve etkinliklerin çeşitlendirilerek artırılması, okul ve sınıfta demokratik ortamın oluşturulması, demokrasi eğitimi dersinin zorunlu veya seçmeli ders olmasının sağlanması, öğretmenlere demokrasi eğitimine yönelik hizmetiçi eğitimlerin verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Arıkan, F. (2002). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi eğitim programının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Atasoy, A. (1997). *İlköğretim ikinci kademedeki demokrasi eğitimi ve ilköğretim ikinci kademe öğretmen ve öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydeniz, D. (2009). *İlköğretim 4. 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin insan hakları ve demokrasi eğitimindeki işlevselliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim okullarındaki vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Baştürk, N. (2011). *İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programı kazanımlarının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi (Konya ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bulandere, V. (2014). *Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinin hedeflediği kazanımların öğrenciler üzerindeki etkisini ve öğrencilerin bu derse yönelik görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Büyükkaragöz, S. S. & Çivi, C. (1998). *Genel Öğretim Metotları* (Sekizinci Baskı). Konya: Öz Eğitim Yayınları, No: 7.
- Büyükkaragöz, S. & Kesici, Ş. (1998). *Demokrasi ve İnsan Hakları Serisi*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları
- Can, N. (2005). Türk Milli Eğitim Sisteminde Demokrasi Eğitimi ve Sorunları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 30 (321), 31 – 36.
- Candan, R. (2006). *İlköğretim 2. kademe 7. ve 8. sınıfta okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretimi ve öğretiminde karşılaşılan güçlükler (Ardahan örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çelikkaya, T. (2013). Ortaokulda doğrudan kazandırılacak değerlerin vatandaşlık ve demokrasi eğitimi kitabına yansımaları. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/8, 1715-1731.
- Doğan, İ. (2001). *Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem A.
- Doğanay A. & Sarı, M. (2004). Öğrencilerin üniversitedeki yaşam kalitesine ilişkin algılarının demokratik yaşam kültürü çerçevesinde değerlendirilmesi (Çukurova Üniversitesi örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Derneği Dergisi*, 4 (2), 107-128.
- Erdem, C. & Eğmir, E. (2020). Demokrasi ve eğitim: kavramsal bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22 (TBMM'nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı), 159-171.
- Ersoy, F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Doktora tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ertürk, S. (1993). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gainor, L. (2001). Effective student government in the elementary school. *Education*, 94 (2), 129-131.
- Genç, S. Z. & Güner, F. (2011). İlköğretim öğretmenlerinin demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesine yönelik görüşleri (Çanakkale İli Örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 747-766.
- Gömlüksiz, M. N. & Akyıldız, S. (2012). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, (196), 69-91.

- Göney, H. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul sosyal bilgiler derslerinde demokrasi eğitimi hakkındaki görüşleri ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Göz, N. L. (2010). *İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Gözütok, F. D. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (İkinci baskı). Ankara: Ekinoks Kitabevi.
- Gündüz, M. (2016). *Ortaokullarda demokrasi kavramının kazandırılmasında demokrasi eğitimi ve okul meclisleri uygulamasının etkisi. İzmir ili örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Güven, S. (2009). Demokrasi Eğitimi. Refik Turan, Ali Murat Sünbül & Hakan Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar -I* içinde (s. 416-436). Ankara: Pegem Akademi.
- Hürfikir, Y. (2004). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler derslerinin demokrasi eğitimindeki yeri: öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Karakütük, K. (2001). *Demokratik ve Laik Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaman–Kepenekçi, Y. (2008). *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Keleşoğlu, S. (2008). *Demokrat yurttaş niteliklerinin kazandırılması açısından 7-8. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6-7. sınıf sosyal bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kepenekçi, Y. (2003). Demokratik okul. *Eğitim Araştırmaları*, 3 (11), 44-53
- Kılınç, H. H. (2013). *8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen-öğrenci görüşleri ile derse yönelik öğrenci tutumları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Kıncal, Y. R. (2002). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Mikro Yayınları.
- Kondu, Z. ve Sakar, T. (2013). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi niçin verilir? *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), 49-60.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (3. baskıdan çeviri). Selahattin Turan (Ed.) , Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Metin, T. (2006). *Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesine öğretmen ve okul yöneticilerinin katılım düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Miles, M. B.& Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd Edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınevi.
- Nasırcı, H. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin demokrasi algıları ve demokrasi eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesi (metaforik bir çalışma)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Okutan, M. (2010). Türk eğitim sisteminde demokrasi eğitimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 938-946.

- Özdemir, S. (2017). *2016- 2017 eğitim öğretim yılında 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarına yer verilme düzeyinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (3. baskıdan çeviri). Mesut Bütün& Selçuk Beşir Demir (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, H. İ. (2000). Sosyal bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, 146, 67-71.
- Şahin, B. (2021). *Türkiye’de demokrasi eğitimi konusunda 2000-2020 tarihleri arasında yapılmış çalışmaların incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Tezgel, R. (2006). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu. No: 118. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2256>
- Toper, T. (2007). *İlköğretim ikinci kademedeki demokrasi eğitimi: ikinci kademe öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları sergileme düzeyleri (Kars ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Toraman, Ç. (2012). *İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders programının (2010) değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Toraman, Ç. & Gözütok, F.D. (2014). İlköğretim 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders programının değerlendirilmesi. *Elementary Education Online*, 13(3), 954-979.
- Türker, D. (1999). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders kitaplarının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ural, S. N. & Sağlam, H. İ. (2011). İlköğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9 (22), 161-180.
- Ünal, F. (2012). 8. sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi öğretim programı ve ders kitaplarının da insan hakları üzerine bir çözümleme. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 110-127.
- Yağan, S. (2010). *Bağımsız anaokullarında görev yapan öğretmenlerin ve okul müdürlerinin demokrasi ve demokrasi eğitimine ilişkin görüşleri (Eskişehir il örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. (2007). İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin gerçekleştirme düzeyi ile ilgili öğrenci görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*. 174, 293- 303.
- Yoğurtcu, A. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin demokrasiye yönelik tutumlarının incelenmesi (Erzincan ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.